

Hilma
Punalesken
tarina

ULLA SIRÉN

Hilma
Punalesken
tarina

DOCENDO

Kirjan kannen pohjana on käytetty Hilma Freiströmin päiväkirjan kantta ja otteita sen tekstistä. Valokuva Hilma ja hänen tyttärestään Meeristä on vuodelta 1915.

Copyright © Ulla Sirén ja Docendo 2022
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Tämän teoksen tekstin ja kuvien jäljentäminen ilman lupaa painamalla, monistamalla, skannaamalla tai muilla tavoin kielletään tekijänoikeuslain mukaisesti.

Kuvat: Ulla Sirénin kotiarkisto, ellei toisin mainittu
Kansi ja graafinen suunnittelu: Jarkko Lemetyinen / Katse Design

Kustantaja:
Docendo, Jyväskylä

puh. 044 7270 250
info@docendo.fi
www.docendo.fi

ISBN 978-952-382-394-5

Painettu EU:ssa

*Omistettu
Helmi Vuorion
muistalle.*

SISÄLLYS

Lukijalle	8
Prologi: Muisto.....	13
1. Miestämän rannalla rakastuneet	19
2. Valta ajelehtii irrallaan.....	31
3. Kansa katkoo kahleitaan.....	45
4. Tuomio.....	63
5. Turvattomat.....	77
6. Pelastava Nuija.....	85
7. Syyllisten kylmä kesä.....	101
8. Syttyy kaksi pientä tähteä.....	117
9. Taivaan Isän kurinpalautus.....	123
10. Suojaväri on valkoinen	135
11. Lotta Freiströmin uudet tehtävät	145
12. Rouva Vuorela ja hänen kelloseppänsä	153
13. Taakkamme tasan me jaamme	161
14. Inhimillistä rikkoa, jumalallista armahtaa	175
Epilogi: Hilman päivät.....	185
Lähde- ja taustatietoteoksia	190
Painamattomat lähteet	192
Julkaisemattomat lähteet	192
Arkistolähteet	192

LUKIJALLE

Tämä kirja kertoo Hilmasta, jonka puoliso vangittiin, tuomittiin ja ammuttiin yhden päivän aikana maaliskuussa 1918. Seurausten pelossa hän joutui pakenemaan kotoaan vieraalle paikkakunnalle kahden pienen lapsensa kanssa. Sota vei häneltä kaiken, minkä varaan tavallinen hämäläinen käsityöläisperhe oli rakentanut elämänsä ja tulevaisuudentoivonsa.

Hilman elämän raskaimmista päivistä ja kuukausista on kulunut yli sata vuotta. Silloin Euroopassa raivosivat sota ja hallitsematon pandemia, johon ei ollut olemassa hoitoa. Tykit ja kuularuiskut murskasivat kaupunkeja; uutiset olivat täynnä raunioita, joukkohautoja ja sotapakolaisten epätoivoa heidän etsiessään suojaa. Ruokakriisi levisi, elintarvikkeita ja polttoaineita säännösteltiin, sairaalat olivat täynnä, potilaita hoidettiin ja vauvoja synnytettiin väliaikaisissa suojissa. Sotilaita kuoli tai katosi tietymättömiin niin, etteivät omaiset koskaan saaneet tietää heidän kohtaloaan. Maita valloitettiin, menetettiin, jaettiin ja nimettiin uudelleen. 2020-luvun alun Euroopassa samat kauhukuvat toistuvat, niin että välillä eletty huiman kehityksen ajanjakso tuntuu haipuvan olemattomiin. Miljoonat äidit ja lapset jakavat Hilman perheen kohtalon paetessaan sotaa, ja monet menettävät läheisensä terrorin seurauksena. Ideologiset näkemyserot ajavat edelleen ihmisiä järjettömään väkivaltaan.

Talven ja kevään 1918 aikana Suomessa käytiin sisällissota, jonka julmuutta kukaan ei olisi osannut ennustaa. Väkivalta ei päättynyt aseiden vaikenemiseen vaan otti siitä uutta vauhtia. Nykyajan suosikkitermi vihapuhe olisi lievä sana kuvaamaan sitä, mitä kaikkea Hilman kaltaisten naisten päälle syljettiin sotaa seuranneina kuukausina. Punaleima lyötiin kuin poltinmerkki, jonka saanut ei ollut turvassa missään.

Kuten on tapana sanoa, punataustan merkit peittyivät kokonaan vasta talvisodan hankiin. Ainakin ne menettivät merkityksensä silloin, kun itsenäisyyttä piti puolustaa yhtenä kansana. Lotta Svärd ja muut naisjärjestöt rintamalla ja kotirintamalla organisoivat humanitäärisen avustustyön, jota ilman kumpikaan rintama ei olisi kestänyt kaikkia sodan vuosia. Rauhan tultua syksyllä 1944 Suomen itsenäisyys oli tallella, mutta sen puolustajia rangaistiin. Maanpuolustuksellisten järjestöjen lopettamisen jälkeen halveksunta ja vihapuhe kohdistettiin vuorostaan valkoisiin naisiin, lottiin, myös Hilmaan.

Suomalaisessa yhteiskunnassa saman naisen kannettavaksi saattoi siis tulla sekä punalesken leima että lottuudesta seurannut nöyryytys. Vain häpeä pysyi ja vaati vaikenemaan. Samojen naisten harteilla oli ankara työ, jolla tämä häpeän ja piiloutumisen sukupolvi oli nostamassa Suomea ensin yhden ja sitten toisen sodan raunioista vähitellen hyvinvointimaaksi. Hilman tarina tulkoon julki kunnioituksesta heitä kohtaan.

Tämän kirjan kirjoittamisen alkupisteessä on hetki jossain lapsuudessa, kun olin alle kouluikäinen. Se on ainoa kerta, jolloin tiedän varmasti tavanneeni Hilma Vuorelan, tämän kirjan päähenkilön, joka silloin oli ehtinyt jo elämänsä viimeisiin vuosiin. Hän asui Pälkäneen kirkonkylässä Kostianvirran rantatöyräällä pienessä Kostianmutkan talossaan yhdessä sisarensa Hilja Kaihlasan kanssa, ja pääsin sinne kyläilemään kotiapulaisemme mukana, jonka nimi myös oli Hilja. En muista käynnistä mitään, mutta muistan unen, joka siitä seurasi. Unessa kiipesin seisomaan Kostianmutkan päätyhuoneen tuolille ja yhtäkkiä huomasin osaavani lentää huoneen poikki toiselle

tuolille. Lentäminen lienee monille ihmisille tuttu unikokemus, mutta oman elämäni toistaiseksi ainoa unilento tapahtui Hilma Vuorelan kamarissa. Huoneen tavoitan yhä silmiini kaukaisena kuvana, Hilmaa en. Kostianmutkan silloinen yläkerran asukas ja iäkkäiden sisarusten avustaja Helmi Vuorio sen sijaan oli läheinen perhetuttu ja ystävä, yksi lapsuuteni ja nuoruuteni tärkeistä aikuisista. Ehkä sen vuoksi Helmi aikanaan päätti lahjoittaa minulle haltuunsa jääneet Kostianmutkan sisarusten nuoruudenaikaiset valokuvat, joista hän toivoi jonkun huolehtivan. Kolme albumia ja nippu irtokuvia ehtivät olla minulla tallessa yli 20 vuotta, ennen kuin Hilman kummitytär Marja Mörbitz näytti minulle muistikirjan, josta hän arveli minun ehkä kiinnostuvan.

Se oli päiväkirja, jonka kirjoittamisen 35-vuotias perheenäiti Hilma Freiström oli aloittanut huhtikuussa 1918 Padasjoen Arrakoskella seuraavana päivänä siitä, kun hän oli omin käsin haudannut teloitetun miehensä punavainajien yhteiskuoppaan. Käsissäni oli yhtäkkiä ikään kuin kolme Hilmaa: albumeissa suloinen röyhelöihin pukeutunut kaupunkilaisneiti Hilma Kaihlanen helsinkiläisen tai tamperelaisen ateljeevalokuvaajan kulisseyssä, päiväkirjassa yksinäinen punaleski Hilma Freiström padasjokelaisessa suutarinmökissä, sekä lopuksi kotikyläni muistoissa kellosepän leski Hilma Vuorela, entinen kirjastonhoitaja ja lotta, Pälkäneen Onkkaalan Kostianmutkassa. Kolme Hilmaa, kolme nimeä, kolme yhden elämäntarinan lukua, jotka kuitenkin piti asettaa kohdakkain ja lukea toinen toisensa läpi ymmärtääkseen niistä jotakin. Se houkutteli kirjoittamaan tarinan. Mutta tarvittiin vielä paljon itsenäistymässä olevan, äskettäin itsenäistyneen ja itsenäisyyttään puolustavan Suomen historiaa, ennen kuin koko kertomus oli koossa.

En halunnut kirjoittaa Hilmasta fiktiivistä tarinaa. Hänen omien sanojensa piti riittää kuvaamaan hänen kokemustaan. En halunnut tehdä analyysia enkä esittää johtopäätöksiä hänen elämästään. Halusin kertoa vain sen, mitä kerrottava oli. Muutaman kerran olen antanut periksi mielikuvitukselle. Lukijan

on uskoakseni mukaan helppo erottaa nuo kohdat, ja toivoisin myös, etteivät Hilma, Hilja ja Helmi toruisi minua niistä, jos he voisivat ne lukea.

Sisaruksilta ei jäänyt jälkeläisiä, ja heidän talonsa on hävitetty vuosikymmeniä sitten. Jäljellä on muutamia esineitä ja tämä tarina. Omien omenapuitteni alla kukkivat kuitenkin joka kesä varjoliljat, jotka olen joskus siirtänyt entisestä Kostianmutkan pihasta. Ne ovat vaatimattomia kukkia mutta sitkeitä ja uskollisia, eivätkä rikkaruohot nujerra niitä.

Hilman tarinan kirjoittamista ovat taloudellisesti avustaneet Vapaussodan Invalidien Muistosäätiö, Turvallisuuden tukisäätiö sr sekä Padasjoen Säästöpankkisäätiö.

Kiitokset erityisen korvaamattomasta avusta haluan lausua Marja Mörbitzille, jota ilman en olisi koskaan kirjoittanut tätä kirjaa, sekä Minna Perälälle ja muille Arrakosken oppaileni, Padasjoen Sanomille ja Padasjoen kirjastolle, Pälkäneen seurakunnalle ja kirkkoherra Jari Kemppaiselle, Pälkäneen kirjastolle ja kirjastotoimen johtaja Seija Heikkilälle sekä ystäväilleni Juha Valtoselle, Kirsti Uotilalle ja Hanna-Liisa Anttilalle.

Juhannuspäivänä 2022

Ulla Sirén

Hilma Vuorela 1883–1971.

PROLOGI: MUISTO

Hilma Vuorelan askel on lyhyt ja arkaileva. Oikeassa kädessä on keppi ja vasemmassa käsipuolella Helmi Vuorio, joka on Hilman hyväntekijä, ammattisisar, yläkerran vuokralainen Kostianmutkan talossa ja vanhuudenpäivien turva. Hilma on siistissä kevättakissaan, ja huivi on solmulla leuan alla. Hän on katsonut huolellisesti, että liina on suorassa ja solmu keskellä. Hilma oppi jo tyttönä olemaan tarkka sellaisissa asioissa.

Matka portilta hautakiven luo on niin lyhyt ja tuttu, että Hilma tuntee jokaisen heinätuppaan kasvupaikan ja kiviaidan jäkäläpiirron sen varrella. Mutta askel on käynyt epävarmaksi, hento jalka haparoi ja kaipaa tukea.

Hilma katsoo hautaa tuttuun tapansa ristityin käsin, eivätkä keppi ja Helmi käy siinä esteeksi. Hautakivi suippenee kiviseksi ristiksi. Risti on vankka, se pysyy paikallaan, vaikka nimet ja päivämäärät kiven pinnassa ovat haalistuneet ja kuluneet vuosikymmenten mittaan. Ehkä Hilma ei enää saisi niistä selvää, jos näkisi ne ensi kertaa, mutta jokainen merkki tämän harmaan kiven pinnassa on kaiverrettu myös hänen sydänalaansa. Hän tuntee niiden painon ja kantaa sen mukanaan.

Pyhä risti kestää ja suojaa iäti kahta pientä nukkujaa. Se on hyvä, se on lohtu ja turva. Hilman isä jakoi saman uskon. Isä, joka auttoi hankkimaan kiven ja sai oman lepopaikkansa pienten vieressä.

– Kumpikas näistä tähän laitetaan? Helmi herättää Hilman tosielämään ja näyttää kahta kosteaan paperiin käärittyä kukkimpua, jotka hänellä on kassissa. Varhaisia orvokkeja, haettu aamulla Vähäsälön kukkakaupasta.

– Laita se vaaleampi missä on enempi väriä, Hilma neuvoo.

Toinen kimppu on tummansininen: se on aikuisia varten. Tälle haudalle sopivat vaaleat orvokit, joista toisissa on vähän keltaista keskustassa, toisissa valkeita hentoja sisälehtiä kuin poutapilven haituvia sinistä taivasta vasten.

Helmillä on vettä vissypullossa. Hän avaa patenttikorkin, täyttää pienen hautakukkapikarin ja asettelee orvokit siihen nätisti. Helmi on kukkaihminen, semmoinen puutarhan raputtaja, niin kuin Hilma ja hänen sisarensakin olivat niin kauan kuin jaksoivat. Orvokit, orvon kukat, näyttävät keveiltä ja keväisiltä kiven harmaata ankaruutta vasten.

Siitä on niin kauan... Viisikymmentäkaksi vuotta juuri tänä vuonna, Hilma laskee.

Ja kuitenkin hän muistaa pienen suppusuun jokaisen huulten uurteen, kun se mutristelee ja hamuilee hänen rintaansa. Hän muistaa haituvaisen pään tunnun käsivarrellaan, siniset silmät, pyöreät, totiset ja kummastelevat. Hän muistaa auringon ja ruohon tuoksun lapsen hiuksissa ja poskessa, kun tyttö kurottelee solmimaansa voikkaseppelettä hänen päähänsä. Mustankirjavat tahrat värittävät ahkeria sormia, jotka ovat koko aamun yrittäneet solmia seppelettä äidille. Seppele on liian löyhä ja vinksahaa vinoon. Hilma luo Hilja-sisareen varoittavan katseen: älä nyt vain sano mitään. Hiljahan se on sepeleen teon opettanut. Se tuoksuu kaukaisilta kesiltä, ojanpenkoilta, aitan nurkalta; jos sen tuoksun voisi kuulla, se kuulostaisi tyttöjen kikatukselta.

Vielä silloin kesällä viisikymmentäkaksi vuotta sitten Hilma kuunteli kikatusta, joka poreili kuin vesi lähteessä ja huuhteli sydämeen viillettyjä haavoja. Se kaikuu yhä hänen korvissaan yhä, vaikka heinäsiirkatkaan eivät enää sirise hänelle.

– Mennään eteenpäin, ettet sinä vallan väsy, Helmi huolehtii.

Hilma nyökyttelee, hänen huulensa muodostavat vielä lähti-
 äisiksi sanoja: Herra siunatkoon sinua ja varjelkoon sinua, Herra
 valistakoon kasvonsa sinulle..., ja sitten on aika jatkaa tuttua
 tietä. Ensin takaisin rautaportille, ruumishuoneen kohdalta
 keskikäytävää pitkin. Rakenteilla olevan siunauskappelin on
 luvattu valmistuvan syksyyn mennessä. Sen juhlallisen jyrkkä
 harja kohoo hauta-alueen eteläreunalla, ja Hilman mielessä
 käy ajatus, että tuossa rakennuksessa hänetkin varmaan vii-
 meisen kerran hyvästellään, jos vain Luoja antaa askelia käydä
 niin pitkään.

Tämäkään matka ei ole pitkä, ja tie on hyvää tasaista hiekkaa.
 Pälkäneen hautausmaan takaa alkaa tiheä lehtometsä, josta
 kuuluu peipposten kuoroliverryks. Askel askeleelta se kuuluu
 kirkkaammin ja elämänjanoisemmin ja Hilmaa hymyilyttää.
 Miten semmoista sanotaankaan, että tämä olisi synkkä paikka?
 Surua täällä on, mutta sitähan elämä muutenkin on täynnään, ei
 sitä pidä kaihtaa, eikä se pelolla karkoitu. Juuri nyt maailma on
 yhtä valoa ja avaruutta, joka kurottaa synkimpiin soppiin ja saa
 askeleet tuntumaan keveiltä. Koivut jo vihertävät, ja tahmea ja
 tuoksuva pikkunyytti niiden oksankärjissä on iso lupaus. Tulee
 mieleen puhtaaksi pesty pirtti ja salikamari, joka on vailla vain
 silitettyjä liinoja ja vaaseihin aseteltuja kukkia. Luonnossa on
 virinnyt juhlan odotus.

Toiselle haudalle on helppo mennä, koska se on lähellä pää-
 käytävää, haudan pinta on tuoreuttaan hiukan epätasainen.
 Helmi järjestelee tumman orvokkikimpun kelloseppä Johannes
 Vuorelan ja Hilman Hilja-sisaren kummulle. Hilma haparoi
 takintaskusta nenäliinan ja pyyhkii kyneleet, jotka äsken jäivät
 kiinni sydänalaan. Eihän siitä ole kuin puoli vuotta, kun Hil-
 ja-sisko tähän peiteltiin. Hilja oli luja uskossaan, luottavainen
 ja harras ihminen, joka on nyt Jumalan luona hyvässä turvassa.
 Siellä on Jussi-kelloseppäkin, Hilman rakas puoliso, ja kultainen
 isä ja monet muut. Niin täytyy uskoa, sinne Hilmakin tahtoo
 matkata. Risti suojaa myös heitä, puolisoa, siskoja, vanhempia.
 Niin, niin se on.

Hilma laittaa nenäliinan pois ja luo vielä katseen orvokkeihin, niissä on rauhoittava, lempeä, tasainen tummansini. Hän alkaa hieman huojua siinä seistessään. Helmi hätäntyy, hänen äänensä käy ankaran matalaksi. Helmi on kuorossa alto ja kirkkokuoron sihteeri.

– Nyt mennään tonne penkille vartoon, ettes vaan kaadu. Kyllä ne sitten tulee sanoon, kun ovat omilla haudoilla käyneet, hän käskee.

”Ne” tarkoittaa tuttua kirkonkyläläistä pariskuntaa, he ovat Helmin ystäviä kuorosta ja ahkeria diakoniaihmisiä. Tarjosivat kyydin hautausmaalle, kun olivat itsekin tulossa; Pälkäneellä kun hautausmaa on vallan eri paikassa kuin kirkko. Taivalta kertyy kotoa Kostianvirran mutkasta niin pitkästi, ettei Hilma millään sinne enää kävelisi. Onneksi on auttajia ja onneksi on tämä Helmi. Vuoriot ovat hyviä ihmisiä, niin Helmi kuin tämän Siiri-sisko miehensä kanssa. Heidän tyttärensä on Hilman kummityttö, joka parikymmentä vuotta takaisin, vauvana vielä ollessaan, asui vanhempineen siellä Kostianmutkan kamarissa. Olivat melkein kuin omaa perhettä. Nykyään Marja on reipas nuori nainen, tomera ja hyväpäinen. Rukouksissaan Hilma on kiittänyt siitä että, häntä on niin hyvällä kummilapsella siunattu vielä vanhana ihmisenä.

Hilma ristii jälleen kätensä lähtiäisiksi ja siunaa mielessään Marjan ja Helmin ja kaikki auttajat ja rakkaat, ja nostaa katseensa.

Silloin jokin välähtää silmille, kuin verenpunainen sivallus.

Hilma tietää kyllä, että hautausmaan taka-aidan lähellä on kivinen kulmikas muistomerkki, jonka luona Vuorelat ja Vuoriot eivät yleensä vieraile. Se pystytettiin jokunen vuosi sotien jälkeen, mutta nyt kun vasemmistolainen liike taas on kovasti voimissaan, sen ympärillä on ruvettu pitämään enempi hälinää. Vappukulkuet ovat nykyään pitkiä, ne valuvat mäkeä alas työväentalolta kohti Kostianvirtaa ja taas ylös tänne Tommolanmäelle. Helmi ja Hilja-sisko niistä joskus sanoivat paheksuvan sanan, ehkä pelonsekaisenkin. Hilma oli silloin vaiti.

Vapusta muistuttava tulipunainen kukkalaite hehkuu muistomerkiltä silmään keväthaalean hautausmaan poikki. Kasvillisuus ei sitä vielä peitä, lehdet ovat vasta tulollaan eikä haudoilla ole istutuksia, joihin katse tarttuisi. Siksi Hilma näkee pelkän punaisen, sisintä tahraavan kauhun värin. Se tulee kiväärin suuliekistä, se pulppuaa valtimosuonesta suoraan kevättalviselle järvenjäälle, se sekoittuu suolenpätkiin ja takertuu paksuun karkeaan sarkaan. Se on kuin polttava, sula sinettivaha paperilla eikä siihen painettu merkki koskaan katoa.

Punainen merkki on Hilmassa, hänen sisimmässään, sydänalassa vielä alempana kuin pienten muistopaasi. Se hiertää, siitä leviää tulehdus kaikkialle; hetkessä se peittää näkyvistä lempeän sinertävät kukat ja puhkoo ra'asti rikki sinivalkoiset kääreet, joihin sitä on yritetty mielen pohjalla kätkeä.

Ja yhden salamankirkkaan hetken Hilma aivan kuin näkee, ettei missään ole turvaa. Ei ole Jumalaa, ei ristiä, ei lohdun sanoja; on vain julma verenpunainen virta, joka vaatii oikeuttaan olla, eikä haurailla ristityillä käsillä ole voimaa sitä pysäyttää.

20-vuotias Hilma Kaiblanen ja 19-vuotias Jalmari Freiström kiblakuvasaan vuonna 1903.

LUKU 1

Miestämän rannalla rakastuneet

Jouluna 1917 Hilma Freiström sai pienen muistikirjan lahjaksi puolisoaltaan Jalmarilta. Kirjan etulehdelle hän teki merkinnän: ”Muistoksi Jallulta 24/12 -17.”

Kirja oli mustakantinen, kansien kuvat kultaväriä. Suutari Kaarlo Hjalmar Freiström tunsu vaimonsa kirjalliset taidot – Hilma taisi sekä ajatustensa kauniin ja selkeän ilmaisuun että siron, hienostuneen käsialan. Hän oli tehnyt jo nuorena puhtaaksikirjoitustöitä, kirjoitti paljon kirjeitä ja kortteja ja teki mielellään muistiinpanoja arkisistakin asioista.

Vuoden 1917 lähetessä loppuaan Hilma ja Jalmar olivat elämäänsä tyytyväinen aviopari. He asuivat Padasjoen Arrakoskella, syvällä Hämeen maaseudulla, kaukana kaupungeista mutta terhakan ja edistyksellisen pikku teollisuuskylän keskellä. Varakkaita he eivät olleet, mutta heillä oli työtä, kotimökki ja tulevaisuuden haaveita.

Elämää varjosti kuitenkin Hilman suvun Jalmariin kohdistama epäluulo, tämä kun oli heidän mielestään osoittanut jo

pitkään tarpeettoman kovaa kiinnostusta työväenaatetta kohtaan. Jalmari kuului paitsi Arrakosken työväenyhdistykseen, joka tunnettiin varhaisista vuosistaan alkaen monia muita radiakaalimpana, myös Arrakosken Voimisteluseuraan, jota noihin aikoihin epäiltiin valkoisella puolella suorastaan kätkeytyksi punakaartiksi. Jalmari oli näkyvä hahmo, joka saattoi esiintyä julkisissa tilaisuuksissa koko pitäjän nähden. Hänen lahjakkuutensa esiintyjänä tunnettiin – mutta julkinen punaväriin tunnustaminen ei ollut tunnettuudelle eduksi ainakaan vaimon suvun näkökulmasta. Hilman isä Juho Kaihlanen tuki kuitenkin vankkumatta tytärtään ja tämän perhettä riippumatta siitä, mitä hän itseksensä tuumiskeli Jalmarin poliittisesta kannasta.

Hilma ei ollut aivan tavallinen työmiehen vaimo. Hän oli lähtöisin sivistyneestä helsinkiläisestä käsityöläisperheestä, jonka kaikki lapset oli koulutettu. Tyttärinä Hilma Aliina oli kirjuri ja nuorempi sisar Hilja Maria meijerikkö. Hilma osasi soittaa pianoa, oli kirjallisesti sivistynyt, pukeutui hyvin ja kampasi kauniit tummat hiuksensa huolitellusti arkenakin. Hänen mielteliäässä katseessaan kuului varhain nuoruudessa syntyneen kristillisen vakaumuksen kirkastus: Hilmalle Jumalan armo ja johdatus oli elämän hallitsevin voima, ylinnä kaikkea muuta. Suutarinemännän niukka lapsiperhearki, jota parhaillaan riehuva maailmansota pulineen ja puutteineen kaiken aikaa kurjisti, ei horjuttanut hänen uskoaan. Eikä sitä onnistunut huojuttamaan Jalmarin työväenaatekaan, jonka punaväri kirkastui sitä mukaa, kun bolsevikkien vallankumouksellinen ote valtakunnassa kävi vankemmaksi. Jumalalla ei ollut bolsevismissa mitään sijaa, mutta Hilmalla oli paikka Jalmarin sydämessä. Ja kun niin kerran oli, oli sekin Jumalan tahto.

Arrakosken kyläsuutarin mökissä, Hilman ja Jalmarin omassa matalassa punamullatussa tuvassa vallitsi jouluinen sopu ja rauha, mutta kotimaa, Suomi, joka tuolloin oli ollut itsenäiseksi julistettuna vasta vajaat kolme viikkoa, kouristeli uhkaavan sisällissodan edellä pelottavan kahtiajakautuneena, levottomana ja väkivaltaisena. Ulkomaat eivät olleet vielä ehtineet tunnustaa

tuoreen valtion itsenäisyyttä, ei edes Neuvosto-Venäjä, jolta tunnustusta ennen kaikkea kaivattiin. Itsenäisyyteen ei uskallettu täysin luottaa, pelättiin vallankumousta, murhia, yhteenottoja. Takana oli sekava ja vaikea vuosi niin poliittisesti kuin ihmisten arkielämässä. Elintarvike- ja materiaalipula oli pahentunut pahenemistaan keväästä asti. Oli ollut lakkoja, takavarikkoja, säännöstelyä ja nälkäpakolaisia. Koleat talvituulet toivat tullessaan vapauden toivoa. Toisille se merkitsi itsenäisen valkoisen isänmaan kohoamista nykyaikaiseksi eurooppalaiseksi valtioksi muiden länsimaiden rinnalle, toisille taas toivottoman köyhyyden ja alistetun yhteiskunnallisen aseman päättymistä työväen valtaannousuun.

Samat tuulet viuhuivat jo Hilman ja Jalmarinkin kodin ympärillä – ehkä ankarammin kuin he itse halusivat myöntää. Runsaan viiden tuhannen asukkaan Padasjoella kansan kahtiajakautuminen ei näyttäytynyt erityisen räikeänä, sillä suurin osa pitäjäläisistä pysytteli niin ulkopuolisina kuin mahdollista. Parhailtaan perusteilla oleva suojeluskunta, vajaat sata miestä, valmistautui kuitenkin omalla tahollaan tulevaan, toisaalla noin sataviisikymmentä punakaartilasta tiivisti rivejään. Kumpikin osapuoli oli varuillaan, valmiina vastaamaan siihen, mitä oli tulossa.

Huolimatta siitä, että talven pimeimmissä syövereissä tuntui vaanivan hahmoton uhka, Freiströmien kodissa riitti jouluiloa. Esikoistytär Meeri oli täyttänyt syksyllä viisi vuotta, ja hän ymmärsi jo kovasti joulunvieton päälle. Reipas ja nauravainen tyttö oli vanhempiensa ilo ja ylpeys, ja onnea kirkasti pikkuinen Alf, kevättalvella vasta ensimmäisen ikävuotensa täyttävä miehenalku. Hilman täytyi usein oikein pysähtyä lukemaan ylimääräinen rukous kiitokseksi näistä kahdesta. Miten sattuihin niin hauskaasti, että Meeri Lemmikki, hymyilevä tyttö kuin helein kesäkukka, oli hämärän syksyn lapsi, kun taas mietteliäs vakavakarseinen pikku Alf Amos Emanuel oli syntynyt kirkkaana maaliskuun päivänä! Jokin tietty tarkoitus, jokin vihjaisu näiden lasten tulevaisuudesta siihen varmaan kätkeytyi.

malla taas.
ollut paj
äärelli
a si
k

*”Maaliskuun 22. pnä 1918 vietiin
Jalluni ammuttavaksi. Sinä
Isäni, joka kaikki tiedät, tiedät
myöskin sen, miten syyttämänä
Jalluni kuoli, syyttämänä niihin
kanteisiin, jonka vuoksi hänelle
lähetettiin laati.”*

Hilma Freiström tallensi teloitetuksi joutuneelta aviomieheltään saamansa muistikirjan lehdille kevään 1918 tapahtumia ja muutoin sanoittamatta jäänyttä lesken ja lapsensa menettäneen äidin tuskaa. *Hilma – Punalesken tarina* on näihin autenttisiin merkintöihin pohjautuva tietokirja.

Lapsiperheen elämä Padasjoella muuttui sisällissodan seurauksena julmaksi tragediaksi ja ainoan eloon jääneen perheenjäsenen selviytymistäisteluksi. Punaleski Hilma onnistui pakenemaan toiselle paikkakunnalle, jossa hänestä tehtiin sisarensa avulla valkoinen pälkäneläinen, lotta ja itsenäisen Suomen sivistyspyrkimysten edistäjä. Mutta voiko teloitetun puolison verellä painettua punaleimaa poistaa lopullisesti?

Hilman kokemukset johdattavat suomalaisnaisen vaiheisiin, joissa korostuvat sekä punainen että valkoinen häpeä mutta ennen kaikkea vahvuus ja selviytyminen.

FM **Ulla Sirén** on vapaa toimittaja, joka on tehnyt tietokirjoja tilaustöinä useille yhteisöille sekä työskennellyt pitkään paikallishistorian erikoistoimittajana.

9 789523 823945

KL 92.71
ISBN 978-952-382-394-5

DOCENDO
www.docendo.fi

Kansi: Katse Design